

АНДРІЙЧЕНКО Ю. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНОМАРКОВАНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В ТЕКСТАХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИХ АВТОРІВ

Статтю присвячено мовному аналізу гендерномаркованих лексичних одиниць в іспанській мові. Гендерні дослідження як науковий напрямок стали результатом розвитку феміністських практик. Поняття гендер було введено у наукове вживання з 60-х років ХХ століття. В наукових колах цим поняттям стали оперувати для розмежування понять *біологічна статъ* і соціальних культурних імплікацій, які увійшли до концепту «чоловіче – жіноче»: розмежування ролей, культурні традиції, відношення влади в зв'язку з статтю людини.

Ключові слова: гендер, текст, комунікація, мовні стереотипи.

Статья посвящена языковому анализу лексических единиц с гендерным компонентом в испанском языке. Гендерные исследования как научное направление стали результатом интенсивного развития феминистских практик. Само понятие гендер, как отмечают исследователи, было введено в научный обиход с 60-х годов ХХ века. В научных трудах этим понятием стали оперировать для того, чтобы провести границу между понятием биологический пол и социальными и культурными импликациями, вкладываемыми в концепты «мужское – женское»: разделение ролей, культурные традиции, отношения власти в связи с полом людей.

Ключевые слова: гендер, текст, коммуникация, языковые стереотипы.

The article is devoted the linguistic analysis of lexical units with a gendernym component in spanish. Gendernye researches as scientific direction became the result of intensive development of feminist practices. The concept of gender, as researchers mark, was entered in scientific everyday life from 60th of ХХ age. In scientific labours began to operate this concept in an order to conduct a border between a concept biological floor and by social and cultural implications, inlaid in koncepty «masculine – feminine»: division of roles, cultural traditions, relations of power in connection with the floor of people.

Key words: gender, text, communication, language stereotype.

Мета дослідження полягає в дослідженні мовних особливостей гендерномаркованих лексичних одиниць в текстах художніх творів латиноамериканських авторів.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена дослідження зумовлена необхідністю пошуку адекватних шляхів вивчення мовних особливостей гендерномаркованих лексичних одиниць в іспаномовних творах. Гендерний параметр є одним з провідних прагматичних параметрів і має велике значення саме для ідентифікації особистості. Крім того, гендерні дослідження є одним з найбільш актуальних напрямків як в українському, так і в зарубіжному мовознавстві, при чому в українському мовознавстві гендерна лінгвістика знаходиться в процесі формування.

Об'єктом дослідження в цій статі обрані лексичні одиниці іспанською мовою, які марковані гендерним параметром.

В останні часи в сучасному теоретичному мовознавстві все більш чітко простежуються дві глобальні взаємозумовлені тенденції: експансіонізм і антропоцентризм. Перша тенденція виражена у формуванні комплексного міждисциплінарного підходу до лінгвістичних досліджень. Другу можна охарактеризувати як установку на досконале вивчення проблеми людини в мові, акцентувати увагу на тому, що за кожним текстом є мовна особистість, яка володіє мовною системою (Караулов 1987; 27).

Людина одночасно є сукупністю соціальних законів, продуктом історичного розвитку етносу, результатом взаємодії фізичних умов і біологічних факторів з психічними механізмами, а також є творцем і користувачем знакових систем, в тому числі системи невербальних засобів комунікації. Тому, мовна/комунікативна діяльність як об'єкт лінгвістичного аналізу дозволяє інтегрувати основні чотири аспекти мови: соціальний, історичний, психологічний, системно-структурний (Караулов).

Багаторівнева структура комунікативної особистості знаходить своє відображення в специфіці створеного нею тексту. Одним з основних компонентів цієї структури є стать. Оскільки за цим поняттям знаходиться інтегральна характеристика, яка не обмежується лише біологічними властивостями, її дослідження потребує комплексного підходу. Тому в лінгвістичний опис включений термін *гендер*, який визначає стать як соціокультурний концепт, який формується в межах системи етнічно зумовлених стереотипних уявлень.

Введення гендеру як категорії аналізу в дослідницький апарат лінгвістики відкрило перспективи для освідомлення різних аспектів мови в іншому ракурсі. В США і країнах Західної Європи фундаментальне вивчення гендерного фактору активно ведеться вже впродовж двох десятиліть. В вітчизняній лінгвістиці розробка питань, які пов'язані з соціокультурним концептом статі, до недавнього часу мали, скоріше, епізодичний характер, однак на сьогоднішній день є всі підстави казати про становлення гендерології – самостійного напрямку в вітчизняній лінгвістиці. При цьому спостерігається розширення меж гендерних досліджень, збагачення їхньої теоретичної та емпіричної бази.

Андроцентричність іспаномовної культури традиційно вважається однією з домінантних рис її сприйняття, надаючи підґрунтя таким культурним маркерам, як, наприклад, тавромахія або мачизм. За словами Д. Г. Галлахера, мужність чи затвердження мужності – це характерна річ

для Латинської Америки. В Латинській Америці дослідження маскулинності отримали назву *феномен мачизму* як пояснення поведінки і бажань чоловіків. Багато з досліджень цієї теми були реалізовані під впливом нарису Октавіо Паз "El laberinto de la soledad", в якому автор вважає, що *травма від завойовницьких війн* відзначила персоналію латиноамериканця. Те визначення, яке зараз відоме під назвою *мачизм* бере своє коріння з античних культур Старого Світу, але його повний розвиток з'явився саме в Латинській Америці. Октавіо Паз вважає що, мачизм – це насилля чоловіка над жінкою. Воно знайшло своє відображення у багатьох текстах літературних творів південноамериканських авторів, серед яких віділяється новела Ромуло Гальєгоса *Doña Bárbara*. Вже в першому розділі твору відбувається гвалтування п'ятнадцятирічної метиски Барбаріти:

Eran seis hombres abordo y al capitán lo llamaba taita, pero todos exepto el viejo piloto Eustaquio la brutalizaban con idénticas caricias, rudas manotadas, besos que sabían a aguariente y al chimó (22).

В цьому прикладі лексична одиниця *hombre* має нейтральну конотацію і визначає лише статеву належність п'яти злочинців. Але в цьому описі присутній індіхенізм з первинним позитивним значенням: *taita*, так зве капітана Барбара. Але дізнаючись про персоналію хазяїна судна, адресат сприймає цю лексему вже з негативним забарвленням. Це підкреслюють слова іншого героя твору, юнака Асдрубаля, який розгадує погані наміри капітана і попереджає Барбару:

- *¿Sabes lo que piensa hacer contigo el capitán?*

Estremecida al golpe subitáneo de una horrible intuición, exclamó:

- *¡Mi taita!*

- *No merece que lo llames así. Piensa venderte al turco* (24).

В своєму творі Ромуло Гальєгос підкреслює, що здійснюється приниження не просто жінки, а жінки-метиски чоловіком-конкістадором. Тобто автор яскраво ілюструє визначення Октавіо Паз про травму від завойовницьких війн. Для багатьох дослідників відношення *раса – стать* є підґрунтям, на якому розвивається мачизм. На думку Соні Монтесінос дитина, народжена у жінки-метиски і конкістадора є бастардом *huacho*, якого не визнає його батько. Коли дитина зростає, вона негативно сприймає образ батька, на відміну від могутньої матері, створюючи в своїй уяві міф про суперматір і невідповідального мачо-батька. Це яскраво ілюструє в своєму творі Ромуло Гальєгос. В описі Донї Барбари автор вживає лексему з оцінювально-емоційним *marimacho*, яка визначає жінку з чоловічим характером:

No obstante este género de vida y el haber traspuesto ya los cuarenta, era todavía una mujer apetecible, pues si carecía en absoluto de delicadezas femeniles, en cambio, el imponente aspecto del marimacho le imprimía un sello original a su hermosura: algo de salvaje, bello y terrible a la vez. Tal era la famosa doña Bárbara... (19)

Якщо звернутись до лексичних одиниць, які номінують чоловіка в іспанській мові, можна побачити, що називаючи *чоловіка* і *людину взагалі* однією лексемою, вона отримує цілу низку позитивних конотацій. І, крім того, дякуючи посиленню критики з боку противників мовного сексизму, які закликають обмежити вживання в мові цієї лексеми лише маскулінною референцією, її багатий конотативний потенціал збільшується завдяки її семантичній варіативності, що дозволяє продемонструвати наявність або відсутність тих або інших якостей у чоловіка: *miu hombre, todo un hombre, hombre hecho y derecho, mucho hombre, hombre para poco*. Ті лексеми, з яких містять позитивну конотацію, отримують стереотипно ідеальні якості чоловіка.

Завдяки гендерним стереотипам, що склалися впродовж століть, латиноамериканському чоловікові не вибачається жодна слабкість або відхилення від норм поведінки. Яскравий приклад негативні конотації лексеми *hombre* демонструє в своїй новелі *Historia de Mayta* Маріо Варгас Льоса, коли пише про можливу гомосексуальність свого героя і надає реакцію комуністичного угруповання троцькистів, в яке він увійшов:

Tú no eres un hombre, Mayta. Para mí has muerto esta noche 180

В іншій новелі автора *La ciudad y los perros* де йдеться про життя кадетів, які повинні кожного дня відстоювати свою гідність і не давати знущатися над собою, один з головних героїв Хагуар каже:

En el colegio todos friegan a todos, el que se deja se arruina. No es mi culpa. Si a mí no me joden es porque soy más hombre" (Oviedo, 1981:50).

В даному прикладі граматична конструкція *ser más hombre* містить в собі позитивну коннотацію: хлопця ніхто не може образити, бо він може за себе постояти і тому, він справжній чоловік.

Цей негативний погляд на військові установи Перу дає зрозуміти, що в текстах художніх творів Маріо Варгас Льоси завжди присутні персонажі, які вступають в конфлікт з ієрархією (військовою, політичною, релігійною), намагаючись ігнорувати правила і встановлювати свої. Але, нажаль, герої, як правило, будуть знищені або поглинаються самою ієрархією.

Якщо ми звернемося до інших латиноамериканських авторів, то побачимо, що в їхніх текстах художніх творів вживання лексичної одиниці

hombre також має за прагматичну мету донести до адресата позитивну або негативну характеристику того чи іншого героя твору:

Hijo, tienes ya catorce años y debes aprender un oficio, ser un hombre de provecho. No es por lo que puedas ganar, pero debes hacerte un porvenir (A. Gil. Tú no lo entiendes)

В даному прикладі конструкція *ser un hombre de provecho* має позитивну конотацію: бути корисною людиною.

Мариано Асуела в своїй класичній новелі про мексиканську революцію *Los de abajo* (яка була опублікована вперше ще у 1915 році), вживає лексичні одиниці *hombre*, *hombrecito*, *macho*, *machito*, обмежуючи їх виключно маскулінною референцією, але з негативною конотацією. Слова героя твору наповнені призирством:

A los de abajo—exclamó Demetrio, tendiendo su treinta-treinta hacia el hilo cristalino del río. .... Mira, él te quiere mucho; no pierdas esta ocasión que no volverás a encontrar en toda tu vida. .... ¡Qué machito es su jefe! (Mariano Azuela).

Незважаючи на те, що протягом мексиканської революції фраза *miu hombre* застосовувалась також для характеристики хоробрих відважних жінок, вона демонструє, як в ті часи, так і сьогодні, існування стереотипний щільний зв'язок певних лексичних одиниць з поняттям *маскуліність*, вживаються при цьому терміни *мачо* і *мачизм* чи ні.

Перспективи дослідження. Проведене дослідження дозволяє поглибити вивчення особливостей функціонування гендерномаркованих лексичних одиниць в текстах художніх творів латиноамериканських авторів, просунути дедалі у встановленні розкриття лінгвістичного феномену гендеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Собрание сочинений : в 7 т. / Михаил Михайлович Бахтин. – М. : Русские словари, 1996. – Т. 5 : Проблема речевых жанров. – С. 159–206.
2. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста / Юрий Михайлович Лотман. – М. : Искусство-СПб, 1996. – 848 с.
3. Gómez Redondo F. La crítica literaria del siglo XX / Redondo Fernando Gomez. – Madrid : Editorial EDAF, 2006. – 142 p.
4. Acosta Gómez L. El lector y la obra. Teoría de la recepción literaria / Acosta Gómez Luis. – Madrid : Ed. Gredos, 1999. – 235 p.
5. Gadamer H.-G. Verdad y Método! / Hans-George Gadamer. – Madrid : Ediciones Sigüeme, 2005. – 250 p.
6. Brown R. Prejudice: Its Social Psychology / Roupert Brown. – Galliard by Spi Blackwell Publisher Services, Pondicherry, India, 2010. – 345 p.
7. Jauss H. R. Cambio de paradigma en la ciencia literaria. Compilado por Dietrich Rail en En busca del texto: teoría de la recepción literaria / Hans Robert Jauss. – México : UNAM, 1993. – P. 59–71.
8. Iser W. La estructura apelativa de los textos / Wolfgang Iser. – México : Bicentenario, 2004. – 118 p.
9. Eco U. Signo / Umberto Eco. – Barcelona : Editorial Labor, 1988. – 209 p.
10. Escarpit R. Sociology of Literature / Robert Escarpit. – [2-nd ed.]. – L. : Frank Cass & Co, 2001. – 132 p.